

MIGRATSIYA SIYOSATINING XALQ XO'JALIGI KOMPLEKSI FAOLIYATIGA TA'SIRI (O'zbekiston SSR 1950-1960-yillar misolida)

Choriyev Fazliddin Nasriddinovich -

Toshkent amaliy fanlar universiteti katta o'qituvchisi

Аннотация:

Ushbu maqolada 1950-1960 yillarda O'zbekiston SSRda sanoatda va qishloq xo'jaligida kadrlar yetishmovchiligi sabablari hamda uni bartaraf etish uchun qilingan migratsiya siyosati ochib berilgan.

Kalit so'zlar: O'zbekiston SSR, ko'chirish, kadrlar, sanoat, qishloq xo'jaligi.

АННОТАЦИЯ

В данной статье раскрываются причины нехватки кадров в промышленности и сельском хозяйстве Узбекской ССР в 1950-1960-е годы, а также миграционная политика, проводимая для ее устранения.

Ключевые слова: Узбекская ССР, переселение, кадры, промышленность, сельское хозяйство.

This article reveals the reasons for the shortage of personnel in industry and agriculture in the Uzbek SSR in the 1950s and 1960s, as well as the migration policy made to eliminate it.

Uzbekistan SSR, resettlement, personnel, industry, agriculture.

O'zbekiston tarixida sovet davlati tomonidan migratsiya siyosati tizimli ravishda amalga oshirilayotgan davrda nafaqat milliy tafakkur va ijtimoiy muhitning ijtimoiy-psixologik moslashuviga, balki ma'naviy merosni tanlashga to'sqinlik qilganligini kuzatish mumkin.

Aslini olganda rejali ko'chirish orqali nafaqat siyosiy, balki iqtisodiy muammolar ham to'liq hal qilinishi kerak edi. Umumiy migratsiya va ko'chirish ishlari "Markaz" tomonidan boshqarilgan. Ko'chirish siyosati asosan sanoat sohasiga vakillariga nisbatan ko'proq qo'llanilgan. Sababi, ikkinchi jahon urushidan keyin sanoat sohasidagi vaziyat o'zgardi, sanoat korxonalarini Sovet Ittifoqi hududlariga g'arbdan tahdid soluvchi harbiy hududiy harakatlardan uzoqroqda, Markaziy Osiyo va Sharqqa ko'chirish to'g'risida qaror qabul qilindi.

ASOSIY QISM

Ma'lumki, migratsiyaning asosiy qismi qishloq aholisi orasida sodir bo'lgan. Qishloq aholisining migratsiya harakatchanligini oshirishda sanoat shaharchalarini jadallashtirish va rivojlantirish katta rol o'ynashini ta'kidlash lozim. Biroq, ularning bir qator bandlik sohalarida ta'lim tizimi tarmog'i qishloq aholisini kengroq jalb qilish uchun etarli emasligi aniqlandi. L.P.Maksakova tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, Buxoro viloyatida migratsiya jarayonlariga tartibga solishning kuchayishi ko'p jihatdan mahalliy qishloq aholisi osonlik bilan ko'chib o'tadigan kichik va o'rta shaharlarning sanoat faollashuvining rivojlanishi bilan bog'liq [1]. Sanoat zonalarida ko'chirish siyosatining bunday rejali ishlab chiqilishi keyinchalik sotsialistik iqtisodiyotga katta ta'sir ko'rsatdi, bunga O'zbekiston SSR sanoat korxonalarida uyushmagan ko'chirish va kadrlar almashinuvining rivojlanishi sabab bo'ldi, xuddi shunday holat O'rta Osiyoning boshqa respublikalarida ham kuzatildi.

1950 yilgacha maxsus migratsiya amalga oshirilgan bo'lsa-da, bu ishda ma'lum bir tizimsizligi ko'zga tashlanadi. 1950-yilda respublikada ko'chirish boshqarmasi tashkil etilgan bo'lsa, 1956-yilda ishchilarni yig'uvchi organlar boshqarmasiga birlashtirildi[2]. Sovet davlatining migratsiya va ko'chirish siyosati natijasida aholi soni, milliy tarkibi va mikroiqtisodiyoti o'zgardi.

1950-yillarda Sovet hukumatining ko'chirish siyosati moliyaviy, moddiy, uy-joy, ijtimoiy va boshqalar kabi bir qator muammolarga duch keldi. Markaz ushbu muammolarni hal qilish uchun qonunlar va hal qilish usullari ishlab chiqish boshladi, ammo bunday keng ko'lamli qiyinchiliklarni hal qilish uchun vaqt kerak bo'ldi.

Sanoat va qurilish zonalarida migratsiya siyosati jarayonida aholining migratsiyasi bilan bog'liq muammolarni har bir respublika mustaqil ravishda hal qildi, ammo "Markaz" o'z navbatida ittifoq respublikalarining mustaqillik huquqlarini cheklab qo'ygan qoidalarni belgilab berdi [3]. Bunday sharoitda respublikalarda muammolarni o'z vaqtida va ijobiy hal etish jarayonining nihoyatda uzoq davom etganini kuzatish mumkin edi.

Sanoat va qurilish zonalarida davlatning asosiy maqsadi rejani amalga oshirish bo'lib, bu boradagi vazifalar ulkan edi. Masalan, 1950-yillarda Buxoroda maxsus burg'ulash va ekspluatatsiya tresti – "Buxoroneftgaz" tashkil etilgan bo'lib, ushbu trest rejasiga ko'ra yiliga 50,5 million kub metr tabiiy gaz qazib olish zarur bo'lgan, bu reja yildan-yilga ko'paydi, rejaga ko'ra 1970 yilga kelib 30,5 milliard kubometr gaz qazib olish ko'zda tutilgan [4].

Malakali kadrlarning etishmasligi Sovet davlati sanoat islohotlari va ularni amalga oshirish jarayonida duch kelgan ikkinchi muammo bo'lib, ishchilarni uyushgan holda yollash butun sanoatni kadrlar bilan ta'minlashning asosiy shakllaridan biriga aylandi.

Albatta, maktablar, texnik maktablar va institutlarning bitiruvchilari ham sanoat sohasiga jalb qilingan, ammo ularning oqimi juda oz edi. Ishchilarning tanqisligi urushdan oldin ham, urushdan keyin ham keskin sezildi. 1953 yilda sanoat migratsiyasi tizimi endigina rivojlana boshlagan paytda, barcha mehnat qishloq xo'jaligiga o'tkazildi va 1955 yil oxirida sanoatda kadrlar masalasida keskin tanqislik yuzaga keldi [5].

1952 yilda Uchquduq konining ochilishi migrantlarga bo'lgan ehtiyoj darajasini oshirdi sababi yangi sanoat korxonasi qurilishida malakali muhandislar va sertifikatlangan mutaxassislar kerak edi chunki tashkiliy ishga qabul qilish bo'limi ishchilarni yuborishga tayyor emas edi[6]. Bu davrda esa

O‘zbekiston SSRda ishchilarga ehtiyoj ancha ko‘p edi, bu ehtiyoj qishloq xo‘jaligini ham chetlab o‘tmadi.

1960-yilda Buxoro viloyatida SSSR Vazirlar Sovetining ko‘rsatmasi bilan qishloq joylardan oradan bir yil o‘tib, O‘zbekiston SSR Vazirlar Kengashining 1961-yil 2-dekabrda 847-sonli “O‘zbekiston SSR shaharlarida vaqtincha band bo‘lmagan mehnatga layoqatli aholining ishlarini tartibga solish to‘g‘risida”gi qaroriga asosan barcha zarur choralar ko‘rildi.

Mavsumiy ishlarning bor-yo‘g‘i bir yil davom etgan bunday holati sanoatni rivojlantirish samarasizligini, iqtisodiy xarajatlarning asossizligini isbotlaydi.

ng o‘zida Buxoro viloyati Kogon tumanidagi sanoat korxonalarida ustidan yomon mehnat sharoitlari, majburiy ishdan bo‘shatishlar kamaytirilgani haqida 36 ta shikoyatlar qayd etilgan bo‘lsa, xuddi shunday holat O‘zbekiston SSRning boshqa viloyatlarida ham kuzatilgan, bu esa mehnatga Kommunistik ishchilar davlati davrining ba’zi siyosiy qarorlarini amalga oshirishni o‘ylagan.

Unda malakali ishchilarni jalb qilish to‘g‘risida aniq aytilgan. tashkilot va ishchilar tizimi, mahallalar

ishchilarni tashkiliy ishga qabul qilish davlat qo‘mitasi rejasiga ko‘ra, 1966-1967 yillarda sanoat zonalariga ko‘chirilganlar soni 45.975 kishini tashkil etgan bo‘lsa, shundan 25.196 nafari hududiy O‘zbekiston SSRdan rasman chiqib ketgan malakali ishchilar soni 3042 nafarni, respublikaning viloyat ob‘yektlarida esa 1450 nafarni tashkil etgani bu ko‘rsatkichlar o‘z-o‘zidan dalolat berdi.

-sonli “Shaharlarda vaqtincha ishsiz mehnatga layoqatli aholining ishlarini tartibga solish to‘g‘risida”gi qarori”ga asosan faqat malakali ishchilar jalb qilinganligi aniq ko‘rsatilgan edi, bu esa ishchilarning bir tarmoqdan ikkinchisiga o‘tishiga olib keldi.

arga yo‘l qo‘yildi, buning natijasida sanoat korxonalarida mahalliy mutaxassislar juda muhtoj edi. Ittifoq respublikalarining Vazirlar Kengashlari va Xo‘jalik kengashlari, shuningdek, SSSR maydonchalari uchun ta‘minlashning yillik va istiqbolli rejalarini ishlab chiqmaganlar.

qishloq xo‘jaligiga ko‘chirish boshlandi. Bu esa o‘z navbatida qishloq xo‘jaligini ma‘lum darajada

1950-1960-yillarda O‘zbekistonda sanoat va qurilish migratsiyasining ayrim iqtisodiy va ijtimoiy kamchiliklariga qaramay, sanoat katta muvaffaqiyatlarga erishdi, yalpi sanoat mahsulotining o‘rtacha o‘sish sur‘ati 11,7 foiz, qishloq xo‘jaligi yalpi mahsuloti – 5 foiz, asosiy ishlab chiqarish fondlari – 9,9 foiz, ishlab chiqarilgan milliy daromad - 10,2%, savdo aylanmasi - 11,4% ga o‘sdi bu

Бу migratsiyalar esa Xalq xo‘jaligi kompleksi faoliyatiga ta’sir ko‘rsatmasdan qolmadi.

1. Максакова Л.П., – «Миграция населения Узбекистана». Ташкент. 1986 г. С.182
2. Пискунов С.А. – «Государственная политика сельскохозяйственного переселения и ее реализация на территории РСФСР (2-я половина 1940 – 1980-е гг.)» Дисс. докт. истор. наук. Тамбов, 2017 г. С.118
3. Еримбетова К.М. – «Некоторые в Опросы миграционной политики периода Советского Казахстана. истоки и последствия». // Электронный научный журнал «edu.e-history.kz» №3(27), сентябрь 2021 г.
4. Ашуров Ч.С, Гелах Т.Ф, Камалов У.Х. – «Бухара Краткий справочник»; издание пятое, исправленное и дополненное, «под общей редакцией кандидата экономических наук доц. Д.Н. Намазова» Тошкент, издательство «Узбекистан» 1971. -С.36.
5. Мацук А.М, – «Подготовка кадров средней квалификации для сельского хозяйства и в регионах евРопейского севера России (1950-19880-е годы)». // Известия Коми научного центра УрО РАН, №1 (33), г.Сыктывкар, 2018 г. С.104.
6. Газета «Бухорская правда» 20 май 1960 год.
7. Горбачев О.В. «Организованная миграция из села Центрального Нечерноземья во второй половине 1940-х -1960-е годы» // Научный журнал «Вопросы Истории» №2, Россия, г.Брянск. 2019 г. С.146.
8. Постановления ЦК КПСС и Совета Министров СССР от 22 декабря 1966 г. (№ 970)
9. Попова И.В. – «Организованный набор как форма привлечения населения на Европейский Север во второй половине 1940-х начале 1960-х годов» Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена, №126, 2010 г. С.67.